

مراجع سیاست گذاری جنایی و سیاست جنایی کنونی

در راستای مقابله با جرایم مالی و اقتصادی

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۸/۱۱، تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۰۹/۱۲)

امیر فضلی

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

چکیده

از آنجاکه نظام اقتصادی کشور از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است فلذا برای صیانت و حمایت از نظام اقتصادی بایستی برنامه ریزی های دقیق و علمی برای کوتاه مدت و دراز مدت، هم از جهت اقتصادی و هم از لحاظ حقوقی صورت گیرد. بنابراین اولین حامی نظام اقتصادی خود علم اقتصاد و آخرین حامی آن حقوق جزا می تواند باشد. تدبیر و چاره اندیشی اصولی سیستم تقنینی جامعه در قالب شناسایی و جرم انگاری اعمال مذکور به عنوان اولین قدم در راه مبارزه کیفری نقش تعیین کننده ای در موفقیت جامعه در قبال این جرائم دارد؛ لیکن تعدد نهادهای قانون گذار و منابع قانونی، مسامحه در تدوین قوانین و جرم انگاری و ... حکایت از کاستی هایی در حوزه سیاست جنایی ما در قبال مفاسد اقتصادی دارد. آثار سوئی که از مفاسد اقتصادی ایجاد می شود، اقتضاء می نماید که یک سیاست جنائی معقول و منطقی برای مبارزه با این نوع مفاسد، پیش بینی شود. ایران در مقایسه با کشورهای دیگر و از دیدگاه بین المللی در رتبه های بالای فساد قرار دارد بر اساس بررسی های موجود، ایران جزء فساد پذیرترین کشورهای دنیاست. با مشخص شدن آثار مخرب و انکارناپذیر فساد اقتصادی در رسیدن به توسعه پایدار، مبارزه و کنترل این پدیده شوم، بایستی به اولویت اساسی برنامه های دولت، تبدیل شود.

واژگان کلیدی: جرایم اقتصادی، سیاست جنایی، پیشرفت اقتصادی، پولشویی، فساد مالی

مقدمه

زندگی اجتماعی انسان تحت حاکمیت قواعد و هنجارهای اجتماعی است. اگر ما از قواعدی که انواع رفتار را در زمینه های معینی به عنوان رفتارهای مناسب و رفتارهای دیگری را به عنوان رفتارهای نامناسب تعریف می کنند، پیروی نمی کردیم، فعالیت هایمان دستخوش هرج و مرج می گردید. از سوی دیگر زندگی اجتماعی انسان با پدیده های اجتماعی نمود می یابد. پدیده های اجتماعی در واقع واقعیت هایی هستند که جزء ذاتی زندگی اجتماعی بشر می باشند. سیاست جنایی در مفهوم مضیق خود مشتمل بر روش های سرکوب جرم و واکنش کیفری در قبال پدیده مجرمانه (قیاسی، ۱۳۸۵، ص ۳۸) و در مفهوم موسع ناظر به اتخاذ تدابیر قانونی، جرایمی و قضایی در قبال این پدیده بوده که علاوه بر سرکوب و واکنش کیفری متضمن مؤلفه هایی چون علت یابی، رمزیابی، سازمان دهی و تجزیه و تحلیل واقع گرایانه بزهکاری است (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۲۸) اقتصاد کشور نبض تپنده و قدرت هر جامعه است، به گونه ای که هر اجتماعی با تکیه بر پایه های نظام اقتصادی قدرتمند می تواند از لحاظ سیاسی مطرح و با ثبات بماند و به عبارتی هر کشوری با روی آوردن به اقتصاد محکم و استوار می تواند در جهت دستیابی به یک نظام با صلابت تبدیل گردد. اهمیت تحقیق درباره سیاست های جنایی در حقوق اقتصادی و مفاسدی که نظام اقتصادی را دچار بحران و اختلال می نماید، بالاخص در دوران کنونی برای همه دانش پژوهان مهم و ضروری است چرا که استحکام تمام بنیان ها، سیستم ها و نظام های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی براقصاد کشور استوار می گردد. به عبارت دیگر استخوان بندی و اسکلت همه نظامهای اجتماعی و سیاسی بر پایه اقتصاد کشور متکی است (کریمی، ۱۳۸۵، ص ۴۵) بنابراین هر گونه تزلزل و بی عدالتی که در آن رسوخ نماید تمام ارکان جامعه را متأثر خواهد نمود. بدیهی است عدم وجود تشکیلات سازمان یافته و برنامه ریزی و وجود مشکلات عدیده و گاه سیاست های غلط اقتصادی و صدها عامل ناشناخته دیگر دست به دست هم داده و اقتصاد ما را بسان کلاف پیچیده ای نابسامان نموده است.

بخش اول: مفاهیم و مصادیق سیاست جنایی

واژه سیاست به معنای تدبیر و تدبیر و چاره اندیشی می باشد و در جنبه های گوناگون مانند (سیاست اقتصادی)، (سیاست فرهنگی) و (سیاست جنایی) بکار برده شده است. (سیاست جنایی ترکیبی اضافی است و در مقابل ترکیب وصفی است که در فرهنگ لغات حقوقی و اجتماعی در غرب، معادل و مترادف (سیاست کیفری) بکار رفته و اصطلاح شد (کوشا و سانچ، پیشین: ۸). مارک آنسل می گوید: سیاست جنایی هم یک علم است و هم یک هنر، که موضوع آن تدوین بهترین قواعد مثبت در پرتو یافته های جرم شناسی است به اعتقاد او سیاست جنایی عبارت از انتخاباتی است که جامعه، در تعیین جرائمی که قانون آنها را سرکوب می کند و به منظور تأمین حمایت از افراد صالح معمول می دارد نجفی توانا، پیشین: ۵). دوندیو دووایر، استاد بزرگ حقوق جزای فرانسه، با وفاداری به اصول سزادهی و ارعابی، سیاست جنایی را واکنش تنبیهی و سرکوب گر در مقابل جرم تعریف و موضوع آن را کشف شیوه های مبارزه موثر علیه بزهکاری میداند (مظلومان، ۱۳۵۲: ۲۷۱). برخی بر این اعتقادند که سیاست جنایی عبارتست از کلیه تدابیر و اقدام های پیشگیرانه و سرکوبگرانه ای که توسط دولت و جامعه مدنی، جداگانه و یا با مشارکت یگدیگر جهت پیشگیری از جرم، مبارزه با بزهکاری اصلاح و یا سرکوب مجرم بکار برده می شود (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۲: ۱۱). بدیهی است حقوق کیفری همچون هسته اصلی یا محل قوی ترین فشار و تنش در سیاست جنایی حضور محسوسی دارد، کاربست های کیفری در قلمرو سیاست جنایی، دیگر تنها نیستند، بلکه حول آنها، شیوه های دیگر کنترل اجتماعی از نوع غیر کیفری، غیر سرکوبگر و گاه حتی غیردولتی وجود دارد. مطابق این معنا، سیاست جنایی عبارت از هنر یا استراتژی بکار گرفته شده در قواعد حقوقی و نهادهای نظام عدالت جنایی جهت پیشگیری و مبارزه علیه بزهکاری و اصلاح و درمان بزهکار می باشد. بطور خلاصه می توان سیاست جنایی را اینگونه تعریف نمود: «سیاست جنایی، مجموعه ای از تدابیر، اقدامات و برنامه ها بصورت کنشی و واکنشی تلقی می شود برای مهار پدیده بزهکاری». (نجفی توانا، ۱۳۹۹).

بند اول: مفهوم مضیق

جرم انگاری (incrimination) و برخورد کیفری توسط دولت با مجرمین، برجسته ترین شکل برخورد با جرم و مجرم می باشد به همین علت نخستین کاربردهای سیاست جنایی در معنایی معادل حقوق کیفری یا سیستم کیفری که مبتنی بر جرم مجازات و قانون می باشد بوده است همچنان که در تعریف فوئرباخ سیاست جنایی به شیوه های سرکوبگر، اعمال شونده از سوی دولت و علیه جرم محدود شده است که در مقایسه با تحولات مفهوم سیاست جنایی می توان آن را مفهوم مضیق سیاست جنایی و یا سیاست کیفری (penal policy) نامید.

ب) مفهوم موسع: هر کدام از ارکان سه گانه مفهوم مضیق سیاست، در فرایند تحولات توسعه یافته است. فون لیست در اواخر سده نوزدهم سیاست جنایی را «مجموعه منظم اصولی که دولت و جامعه به وسیله آنها مبارزه علیه بزه را سازمان می بخشد» (قیاسی، ۱۳۸۵، ص ۷۲) تعریف می کند همچنان که می بینیم در این تعریف در کنار دولت جامعه نیز مسئول سازماندهی و اعمال سیاست جنایی در نظر گرفته شده است و از نظر دلماس مارتی «سیاست جنایی شامل مجموعه روش هایی می شود که هیأت اجتماع با توسل به آنها پاسخ ها را به پدیده مجرمانه سازمان می بخشد» که عبارت

هیأت اجتماع «علاوه بر نهادهای مختلف دولتی، جامعه مدنی را نیز در سازماندهی مقابله با پدیده مجرمانه سهیم می گرداند» (حسینی، ۱۳۸۶، ص ۳۹) بنابراین امروزه در مفهوم موسع «سیاست جنایی عبارتست از کلیه تدابیر و اقدام های پیشگیرانه و سرکوبگرانه ای که توسط دولت و جامعه مدنی، جداگانه و یا با مشارکت یکدیگر، جهت پیشگیری از جرم، مبارزه با بزهکاری، اصلاح و یا سرکوب مجرم بکار برده می شود» (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۲، ص ۱۱)

بند دوم: تعریف سیاست جنایی در بعد خارجی

سیاست جنایی شامل مجموعه شیوه های سرکوبگری می شود که دولت از طریق آنها و با توسل به آنها علیه جرم واکنش نشان میدهد در این دیدگاه، سیاست جنایی مترادف با سیاست

کیفری بوده و با لحاظ نمودن تدابیر قهرآمیز دولتی در قبال جرم، به اقدامات پیشگیرانه در درمان و اصلاح مجرمین توجهی ندارد. بنابراین سیاست جنایی، سیاست و برنامه خاص در زمینه کنترل بزهکاری، از طریق سرکوبی محض و یا همراه با اقدامها و تدابیر خاص پیشگیرانه از بزهکاری است (طیاری، ۱۳۸۲، ص ۹۰).

بند سوم: تعریف سیاست جنایی در بعد داخلی

پس از تحولات سیاست جنایی در ممالک غربی، از حدود هفتاد سال قبل در ایران نیز توجه به اصطلاح سیاست جنایی رواج نسبی یافت و تقریباً مشابه با غرب به تکامل کنونی رسید. تعیین وسایل مبارزه با وقوع جرم مترادف با اتخاذ یک سیاست جنایی می باشد یا در تعریفی دیگر سیاست جنایی شامل مجموعه روش هایی می شود که هیأت اجتماع با توسل به آنها پاسخ های به پدیده مجرمانه را سازمان می بخشد» (گنس، ۱۳۸۸، ص ۸۲). از آنچه گفته شد، مشخص می گردد که در ایران نیز اصطلاح سیاست جنایی در ابتدا مفهوم مضیق داشته و تقریباً مترادف با سیاست کیفری بوده، لیکن به مرور مفهوم موسع خود را یافته است.

بخش دوم: اقسام سیاست های جنایی

بند اول: سیاست جنایی تقنینی

مجموعه قواعد و مقررات و به طور کلی قانون به عنوان نماینده و نمودی از تدابیر و تفکرات، تبیین کننده اصول و مبانی اهداف سیاست جنایی می باشد. البته قانون مهم ترین منبع یک سیاست جنایی مطلوب نیز محسوب می شود. قانون بیانگر اندیشه ها و تدابیر، روش ها، اصول و مبانی سیاست جنایی یک کشور در مقابله با جرم و انحرافات اجتماعی است که باید آن را برگرفته از تمایلات، هنجارها و ارزش های یک جامعه دانست.» (طیاری، ۱۳۸۲، ص ۱۲۲). سیاست جنایی تقنینی اعم است از اقدامات سرکوبگر و اقدامات پیشگیرانه. ابزار اقدامات سرکوبگر همان توسل به تدابیر کیفری و مجازات است ولی ابزار اقدامات پیشگیرانه، تدابیری

غیر کیفری است و مبتنی بر اجتماع نهادهای مدنی است که هر دو اقدام به منظور کنترل پدیده کیفری اعمال می شوند.

بند دوم: سیاست جنایی قضایی

سیاست جنایی قضایی «یعنی آن سیاست جنایی که در تصمیم و عملکرد دادگاه های دادگستری منعکس است. پس از آن که قانون گذار سیاست جنایی خود را در قالب قوانین و مقررات پیاده کرد این قوانین و پیام های قانون گذار، به صورتهای متفاوتی درک و پذیرفته میشود. می توان گفت که قانون به تبیین اصول و مبانی کلی نظام کیفری یک جامعه پرداخته و تفسیر و تطبیق آن را در موارد خاص به قضات محاکم واگذار نموده است. این امر یعنی روح بخشیدن به الفاظ خشک و بی روح قوانین و فعلیت بخشیدن به آنها. به بیان دیگر، سیاست جنایی قضایی یعنی سیاست جنایی تقنینی، آن طور که مورد برداشت، تفسیر و عمل قضات قرار می گیرد (قیاسی، ۱۳۸۵، ص ۸۸).

بند سوم: سیاست جنایی اجرایی (دولتی)

قوای اجرایی هر مملکت یکی دیگر از مراجع اعمال سیاست جنایی است. نحوه برخورد قوه مجریه با مسئله انحراف و جرم و در واقع نحوه نظارت و اجرای قوانین قوه مقننه خود جایگاه مهمی در سیاست جنایی دارد که از آن به «سیاست جنایی اجرایی» یاد می شود. سیاست جنایی اجرایی، اعمال راهکارهای اساسی و مؤثر پیرامون کاهش بزهکاری در جامعه به وسیله تصویب نامه و آیین نامه هایی که هریک از بدنه قوه مجریه بدان عمل مینمایند می باشد (ساکی، ۱۳۹۰، ص ۲۵).

بند چهارم: سیاست جنایی مشارکتی (مردمی)

با توجه به گسترش و رشد انواع بزهکاری و عدم کارایی ابزارهای نظام کیفری، مشارکت و همکاری تمامی افراد جامعه برای پیشگیری و مقابله با پدیده مجرمانه لازم است. سیاست جنایی

مشارکتی یعنی «سیاست جنایی توأم با شرکت وسیع جامعه، غیر از پلیس یا قوه قضائیه به منظور اعتبار بخشیدن بیشتر به یک طرح سیاست جنایی که به وسیله قوه مجریه و مقننه تهیه و تدوین میشود». سیاست جنایی مشارکتی، کم هزینه ترین راه مقابله با پدیده مجرمانه است. در واقع شرکت دادن مردم در سیاست جنایی به این معناست که، پیشگیری و سرکوب بزهکاری از جمله اموری هستند که به همه افراد جامعه مربوط می شوند و اگر امر سرکوبی جرم را مرتبط با همه افراد جامعه بدانیم، خواهیم پذیرفت که تجربه های پیشگیری و سرکوبی نه تنها در تضاد با یکدیگر نیستند بلکه مکمل یکدیگرند و نهادهای سرکوبگر مثل پلیس با شرکت مردم در سیاست جنایی دیگر انحصار سرکوبی و مجازات کردن را در اختیار ندارند و به علاوه این نهادها امروزه پیش گیرنده از بزهکاری نیز می باشند.» (تاج زمان، ۱۳۷۲، ص ۳۵).

بخش سوم: مصادیق و شاخص های فساد اقتصادی

در خصوص مصادیق جرم اقتصادی تقسیم بندی مشخصی وجود ندارد اما از آنجا که فساد و بویژه فساد اقتصادی در اسناد بین المللی پدیده ای فراملی تلقی شده در سال ۲۰۰۳ در کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد (مریدا)، مصادیقی از فساد اقتصادی، بیان گردیده است از جمله: ماده (۱۵) کنوانسیون (رشوه)، ماده (۱۷) کنوانسیون (اختلاس و استفاده غیرمجاز از اموال توسط مقامهای دولتی، ماده (۱۸) کنوانسیون (اعمال نفوذ در معاملات در جهت نفع خود یادگیری)، ماده (۲۰) کنوانسیون دارا شدن من غیر حق و کسب ثروت نامشروع توسط مقام های دولتی)، ماده (۲۲) کنوانسیون (اختلاس در بخش خصوصی)، ماده (۲۱) کنوانسیون (ارتشاء در بخش خصوصی)، ماده (۲۳) کنوانسیون (تطهیر عواید ناشی از جرم یا پولشویی). لازم بذکر است که کنوانسیون مریدا بر چهار رکن، پیشگیری، جرم انگاری، همکاری بین المللی و بازگرداندن اموال ناشی از جرم استوار است. ایران در سال ۱۳۸۷ به این کنوانسیون ملحق شده است. در حال حاضر در ایران، مصادیق جرائم اقتصادی را در قوانینی چون، قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی، قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری، قانون مجازات اخلاطگران در نظام اقتصادی کشور، قانون شدید

مجازات جاعلین اسکناس، وارد کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس مجعول، قانون تعزیرات حکومتی قانون مبارزه با پولشویی و مواد (۱۰۹)، (۴۷)، (۳۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می توان جستجو کرد. حسب نظریه مشورتی شماره ۱۶۲۲/۹۲/۷ مورخه ۲۱/۸/۱۳۹۲ اداره کل حقوقی قوه قضائیه: با عنایت به ملاک بند (ب) ماده (۱۰۹) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقصود از جرائم اقتصادی در این قانون، جرم کلاهبرداری و جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) این قانون می باشد. پس علاوه بر کلاهبرداری، جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) که بشرح ذیل احصاء گردیده از جمله جرائم اقتصادی محسوب می شوند. رشاء و ارتشاء، اختلاس، اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی در صورت تحصیل مال توسط مجرم یادیگری، مداخله وزرا و نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری، تبانی در معاملات دولتی، اخذ پورسانت در معاملات خارجی، تعدیات مأموران دولتی نسبت به دولت، جرائم گمرکی، قاچاق کالا و ارز، جرائم مالیاتی، پولشویی، اخلال در نظام اقتصادی کشور، تصرف غیرقانونی در اموال عمومی یا دولتی از دیدگاه اندیشمندان در یک دسته بندی کلی شاخص های فساد اقتصادی عبارتند از:

- فساد بخش های عمومی و رسمی برای بهره گیری از فشار فساد اقتصادی در جهت دهی منافع خود؛
- تمایل عمومی برای کسب آگاهی از مهارت های فساد اقتصادی؛
- نوسان و واکنش فعالان اقتصادی در برابر فساد اقتصادی؛
- دامنه فساد اقتصادی در میان مردم و مسئولان؛
- سطح فساد اقتصادی در حوزه زندگی اجتماعی (مانند پرداخت نقدی رشوه) و عکس العمل های مردمی؛

- عکس العمل و واکنش رفتاری مسئولان در برابر فساد اقتصادی (جلیلی کامجو، ۱۳۹۵).

بخش چهارم: مراجع سیاست گذاری جنایی در مبارزه با جرائم اقتصادی

بند اول: مجلس شورای اسلامی

تنها مرجع صالح به قانونگذاری در عموم مسائل است که در حوزه مبارزه با جرائم اقتصادی نیز به این مهم اقدام کرده است که عملکرد آن یا در قالب موادی از قوانین مختلف مانند: ورشکستگی به تقصیر یا تقلب موضوع ماده ۵۴۱ و ۵۴۹ قانون تجارت و مواد ۶۷۰ و ۶۷۲ ق.م.، تبانی در معاملات دولتی موضوع ماده ۵۹۹ ق.م.، رشاء و ارتشاء در مورد داوران، میزان و کارشناسان موضوع ماده ۵۸۸ ق.م. و... و یا به صورت قوانینی مستقل مانند: قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۱، قانون مبارزه با پول شویی ۱۳۸۶، قانون ممنوعیت اخذ پورسانت ۱۳۷۲ تجلی یافته است. در جوامع دارای نظام حقوقی مدون، مرسوم آن است که وضع قوانین و مقررات به مجالس قانون گذاری تفویض میشود و قانون گذاری از جانب سایر مراجع اساساً یا منع شده یا اینکه جنبه کاملاً استثنایی دارد.

بند دوم: مجمع تشخیص مصلحت نظام

به موجب اصل ۱۱۲ قانون اساسی مجمع تشخیص مصلحت نظام، برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام، نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و یا مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع می دهد و نیز سایر وظایفی که در قانون اساسی ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل می شود. با این وجود، مجمع در امور کیفری به دو صورت مبادرت به وضع قانون کرده است؛ دسته اول قوانینی که بعد از حدوث اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان در مجمع تصویب شده است، مانند قانون اختیارات و وظایف وزیر دادگستری و دسته دوم، قوانین تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری کیفری

که رأساً و بدون وجود سابقه قانون گذاری در مجلس، در مجمع (بالغ بر ۲۰ عنوان تصویب شده است). (حبیب زاده، ۱۳۸۳) که به جرئت می توان گفت که عمده قوانین کیفری پس از انقلاب که در مقابله با مصادیق جرائم اقتصادی تصویب شده اند مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام هستند؛ مانند: قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز، قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و واردکنندگان، توزیع کنندگان مصرف کنندگان اسکناس مجعول.

بند سوم: قوه مجریه

تصویب نامه هیئت وزیران در مورد تعیین حدود و مقررات استفاده از ارز و... (۱) آیین نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب. (۲) آیین نامه اجرایی ماده ۳۱ قانون تأسیس سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی. (۳) آیین نامه اجرایی کمیسیون امور جنگل و جنگل نشینان شورای کشاورزی و امور روستایی. (۴) تصویب نامه هیئت وزیران در مورد تشکیل استاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار مصوب. قوه مجریه از طریق کمیسیون امنیت نیز در بعضی موارد سیاست گذاری در امور امنیت کشور و یا تصمیم گیری در خصوص سیاست جنایی در موارد خاص می نماید.

بند چهارم: قوه قضاییه

مستفاد از اصل ۸۵ و بند ۳ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، این قوه قضاییه فاقد صلاحیت قانون گذاری است، و نمی تواند اقدام به قانون گذاری کند؛ لیکن برای انجام امور داخلی خود می تواند بخش نامه یا دستورالعملی در راستای انجام وظایف قانونی محوله و در قالب قوانین مصوب مجلس تدوین کند؛ لیکن این موارد هیچ گاه نباید صفت قانون به خود گرفته و یا حتی از آن عدول نماید. با این حال تجربه عملی قوه قضاییه بعضاً نشان دهنده این است که در مقابله با جرائم اقتصادی دست به اقداماتی زده است که در قانون پیش بینی نشده است. صدور در دستورالعمل برای رسیدگی به جرائم اقتصادی و بنیان گذاشتن شعب اختصاصی با عنوان

مجتمع امور اقتصادی از سیاست گذاری های قوه قضائیه است که در خلاء قانون و در تأیید موارد فوق صورت گرفته است؛ لیکن دادن عنوان دستورالعمل برای رسیدگی های مجتمع امور اقتصادی نوعی نگارش آیین دادرسی است که در صلاحیت که بدون توجه به این مهم نسبت به تصویب، ابلاغ قانون گذار است و اجرای آن اقدام شده است (نورزاد، ۱۳۸۹، ص ۲۴۸).

بخش پنجم: انواع سیاست جنایی در قبال جرائم اقتصادی

بند اول: سیاست جنایی در قبال قاچاق کالا و ارز

مقنن با تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ به کیفر زدایی و قضازدایی نوینی در زمینه قاچاق متوسل شده و صلاحیت انحصاری مراجع قضایی در زمینه رسیدگی به جرم قاچاق کالا را تا حدود زیادی محدود نموده است و پاسخ های جنایی به منظور مبارزه با پدیده قاچاق کالا را به دو مرحله اداری (ماهیتا مالی) و قضایی تقسیم و تفکیک نموده است. مطابق ماده ۴۴ قانون مزبور رسیدگی به جرائم قاچاق کالا و ارز سازمان یافته حرفه ای، قاچاق کالاهای ممنوع و قاچاق کالا و ارز مستلزم حبس و یا انفصال از خدمات دولتی در صلاحیت دادسرا و دادگاه انقلاب است. سایر پرونده های قاچاق کالا و ارز تخلف محسوب و رسیدگی به آن در صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی است. فلذا بر اساس قانون مزبور اعلام و اجرای تعدادی از ضمانت اجرای صرفا مجازاتهای مالی با خصیصه اداری در صلاحیت مقام های اداری بوده که در طی یک فرایند کیفری اداری نسبت به مرتکبین این گونه جرائم تحمیل می شوند و اعمال تعداد دیگری از این ضمانت اجراها (مجازاتهای ترهیی) مطلقا در صلاحیت مقام های قضایی بوده، و نهادهای اداری در تعیین و اعمال آنها فاقد هر گونه صلاحیت قانونی می باشند.

بند دوم: سیاست جنایی در قبال احتکار

مبارزه با احتکار به عنوان یکی از مفاسدی که جامعه را از نظر اقتصادی تهدید می کند و موجب نوسانات پیش بینی نشده ای در بازار از نظر فراوانی کالا و کمبود آن و قیمت می گردد، و انسانها را جهت تهیه مایحتاج خود به عسر و حرج و اضرار می دارد و اخلاق در نظام اقتصادی بوجود آورده و ناراحتی های روحی و روانی شدید بر افراد عارض می نماید و نهایتا باعث آزار شدن به ناحق محکومین می شود، از دیر باز مد نظر حکومت اسلامی بوده و سیاست جنایی اسلام با پدیده احتکار به عنوان یک بزه اقتصادی مانند همه بزه های اقتصادی و غیراقتصادی دیگر بر پایه پیشگیری بوده و سعی بر آن بوده که قبل از وقوع فساد، فرد فاسد را از ارتکاب فساد باز دارد و چنانچه اقدامات پیشگیرانه نسبت به افرادی که قصد ارتکاب بزه را دارند مؤثر واقع نشود جهت مقابله با بزهکار، اعمال مجازات مناسب و تنبیه بزهکار و رفع خطری که از ناحیه وی متوجه افراد جامعه است و جبران میزان خسارات وارده به عنوان حربه نهایی مبارزه با فساد در رأس سیاست جنایی قرار دارد. بنابراین چنانچه توصیه های اخلاقی برای جلوگیری از احتکار مؤثر واقع نشود، شخص یا اشخاصی که اقدام به احتکار نمایند، باید جامعه واکنش لازم مانند واکنش به همه بزهکاری های دیگر را نشان دهد و فرد خاطی را که با انجام اعمال مجرمانه موجبات ضرر به جامعه و اخلاق در نظام اقتصادی را فراهم کرده است کیفر نماید.

بند سوم: سیاست جنایی ایران در قبال پول شویی

با توجه به تصویب قانون مبارزه با پول شویی به بررسی سیاست گذاری های مقنن در قانون مبارزه با پول شویی پرداخته می شود: قانونگذار ایران در قانون مبارزه با پول شویی برای مرتکبین این گونه جرائم پاسخ های کیفری ناچیزی در نظر گرفته که نه تنها نوعی پیشگیری کیفری محسوب نمی شود و چاره ساز نیست، بلکه ناچیز بودن میزان کیفر موجب ایجاد انگیزه در گسترش پول شویی می شود. وفق ماده ۹ قانون مبارزه با پول شویی مرتکبین جرم پول

شویی علاوه بر استرداد در آمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصله به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می شوند. (مهدوی پور، ۱۳۹۲، ص ۶۵). همچنین در صورت فقدان اصل و منافع حاصله، به استرداد مثل یا قیمت آن محکوم خواهند شد. همینطور در تبصره یک ماده ۹ مقرر گشته: چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد. به نظر می رسد اعمال یک چهارم جزای نقدی به عنوان مجازات، مشوق بزرگی برای متخلفان باشد، زیرا در صورت به دام افتادن، پرداخت این مبلغ برای مجرمین رقم بالایی نخواهد بود و تا جایی که مطلوبیت حاصل از فساد بالاتر از جرم باشد، مفسدان در ادامه راهشان مستحکم تر خواهند بود. علاوه بر موارد فوق، تبصره ۳ ماده ۹ مقرر می دارد: مرتکبین جرم منشا، در صورت ارتکاب جرم پول شویی علاوه بر مجازاتهای مقرر مربوط به جرم ارتكابی به مجازات های پیش بینی شده در این قانون محکوم خواهند شد. قانونگذار با تدوین این تبصره در مقام بیان این مطلب است که مجازاتهای منشأ جرائم ارتكابی مانند قاچاق کالا و ارز، قاچاق مواد مخدر، اختلاس، ارتشاء و... همچنان به قوت خود باقی است؛ چرا که جرم پول شویی جرمی است مستقل و دارای مجازات مستقل (باقرزاده، ۱۳۸۳، ص ۳۳) مشکل اصلی قانون مبارزه با پول شویی در تعیین نمودن مجازات مرتکبین جرم پول شویی این است که قانونگذار صرفاً به جزای نقدی اشاره کرده و مجازات زندان و سایر مجازات های تکمیلی و تبعی را برای این جرم در نظر نگرفته است. بنابراین مقنن بدون اینکه کیفر حبس را به صورت مجازات اصلی اجباری توأم با جزای نقدی معادل یک چهارم ارزش دارایی و منافع حاصل از جرم مقدم در نظر بگیرد، فقط به جزای نقدی به عنوان مجازات اصلی جرم پول شویی بسنده کرده است، لذا این سیاست گذاری جنایی قانونگذار برای مقابله با جرم پول شویی ناچیز و نامناسب به نظر می رسد.

بند چهارم: سیاست جنایی در قبال کلاهبرداری

جرم کلاهبرداری جرمی است بر علیه اموال و مالکیت که غالباً متضرر اصلی آن فرد یا افرادی محدود و حقیقی است؛ لیکن متضرر جرائم اقتصادی، عموم مردم و منافع دولت است.

خصوصا اینکه برخی معتقدند فساد اقتصادی در اقتصاد کلان و نه آنچه در ذهن ها امروز مرسوم گشته است، به خروج سرمایه و سایر عوامل تولید و رونق اقتصادی از کشور و در نتیجه رکود و عقب ماندگی اقتصادی و یا تضییع منابع و فرصتهای عظیم ملی تعبیر می شود (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۶، ص ۱۹). ماده یک قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری عنصر قانونی جرم عام کلاهبرداری است. قانون گذار در کنار جرم کلاهبرداری موارد دیگری را به معنای خاص و به صورت متفرقه پیش بینی کرده است که گاه در ردیف جرم کلاهبرداری و گاه شدیدتر از آنست؛ در واقع این جرائم ذاتا و از لحاظ موضوع کلاهبرداری نبوده ولی مقنن این قبیل جرائم را از حیث اعمال مجازات در ردیف کلاهبرداری قرار داده است (شامبیاتی، ۱۳۷۶، ص ۱۸۵). از آن جمله می توان به موارد ذیل اشاره کرد. ۱- جرم سوء استفاده از ضعف نفس اشخاص، موضوع ماده ۵۹۶ ق.م.آ؛ ۲- ورشکستگی به تقصیر یا تقلب موضوع ماده ۵۴۱ و ۵۴۹ قانون تجارت و مواد ۶۷۰ و ۶۷۲ ق.م.آ؛ ۳- تقلب منجر به کلاهبرداری در شرکت های مختلط ۴- تقلب منجر به کلاهبرداری در شرکتهای سهامی، ماده ۱۸۰ و ۹۲ قانون تجارت، موضوع ماده ۲۴۹ قانون تجارت؛ ۵- تقلب منجر به کلاهبرداری در شرکتهای با مسئولیت محدود، موضوع ماده ۱۱۵ قانون تجارت؛ ۶- معامله به قصد فرار از دین موضوع ماده ۴ و ۵ قانون اجرای محکومیت های مالی؛ ۷ انتقال مال غیر به واسطه تبانی اشخاص، موضوع ماده ۲۳۸ قانون مجازات عمومی و ماده یک قانون تشدید ... است.

بند پنجم: سیاست جنایی در قبال اختلاس

رکن قانونی این جرم در نظام حقوقی فعلی ما ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری است که ایرادات وارد بر این ماده به شرح ذیل است: ذکر عبارت نیروهای مسلح در ماده ۵ قانون تشدید... با توجه به قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح، موضوعا منتفی است و اختلاس نظامیان مشمول ماده ۱۱۹ قانون مذکور مصوب ۱۳۸۲ می باشد (گلدوزیان، ۱۳۸۲، ص ۴۱۹) جرم اختلاس در نظام حقوقی ایران با توجه به صراحت ماده ۵ قانون تشدید... مختص کارکنان دولت بوده و کارکنان بخش خصوصی را حتی اگر در ارتباط

با وظایف عمومی مشغول به فعالیت باشند، نمی توان به اتهام اختلاس تحت تعقیب قرار داد؛ با عنایت به قسمت پایانی ماده ۵، تبصره ۲ و ۵ ذیل آن، مبالغ تعیین شده با عنایت به تورم ۹/۹۹ سال های پس از تصویب قانون، غیرواقعی به نظر می رسد و عملاً می توان گفت در بیش از درصد از جرائم ارتكابی حسب مورد براساس تبصره دو یا پنج، به ناچار حداکثر مجازات، ملاک تصمیم گیری قرار خواهد گرفت (محسن پور، ۱۳۹۲، ص ۷۲).

بند ششم: سیاست های جنایی در قبال رشاء و ارتشاء

عنصر مادی صور عام این دو جرم را باید در سه ماده ذیل جست وجو کرد: ماده ۳ قانون تشدید... ماده ۵۹۰ در مورد جرم رشاء و ماده ۵۹۲ (در تبیین معنی رشوه) ق.م.ا (میر محمد صادقی، ۱۳۸۱، ص ۳۹). لیکن این جرائم نیز دارای صور خاص در قوانین متفرقه هستند که عبارت اند از: ۱- رشاء و ارتشاء در مورد داوران، ممیزان و کارشناسان موضوع ماده ۵۸۸ ق.م. و ماده ۱۴ و ۹۲ قانون راجع به کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۱۷، ۲- تسهیل ارتشاء، موضوع ماده ۵۹۳ ق.م.؛ ۳- ثروتهای ناشی از ارتشاء، موضوع اصل ۴۹ قانون اساسی و ماده ۳ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹؛ ۴- ارتشاء در امر نظام وظیفه، موضوع ماده ۶۰ قانون نظام وظیفه اصلاحی ۱۳۶۸، ۵- اخذ رشوه از سوی پزشک برای دادن گواهی خلاف واقع؛ ۶- اخذ کمیسیون و پورسانت و ...

بخش ششم: نگاهی اجمالی به قوانین کیفری مربوطه قبل و بعد از انقلاب اسلامی

بند اول: قوانین کیفری اقتصادی قبل از انقلاب اسلامی

- قانون مجازات مختلسین اموال دولتی مصوب ۱۶/۰۹/۱۳۰۶
- قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۲۹/۱۲/۱۳۱۲
- شیر قانون مجازات اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی مصوب

- قانون اصلاح بعضی از مواد قانونی مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۲۹/۰۹/۱۳۱۵
- قانون راجع به جلوگیری از عمل قاچاق توسط وسائل نقلیه موتوری، دریایی به وسیله اداره مرزبانی مصوب ۰۹/۰۸/۱۳۳۶
- لایحه قانون راجع به منع مداخله وزراء و نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی مصوب ۲۲/۱۰/۱۳۳۷
- قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی مصوب ۱۹/۰۳/۱۳۴۸
- قانون امور گمرکی؛ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۸/۰۴/۱۳۵۰
- قانون تشدید مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و قاچاقچیان مسلح مصوب ۲۶/۱۱/۱۳۵۰
- قانون مجازات محتکران و گرانفروشان مصوب ۲۳/۰۲/۱۳۵۳
- قانون مجازات اخلاالگران در عرضه دام و توزیع گوشت مصوب ۱۷/۰۲/۱۳۵۳

بند دوم: قوانین کیفری اقتصادی بعد از انقلاب

- لایحه قانونی مجازات اخلاال در امر کشاورزی و دامداری مصوب آذر ماه ۱۳۵۸؛ لایحه قانونی مجازات واحدهای تولیدی داخلی و وارداتی متخلف مصوب دی ماه ۱۳۵۸
- قانون راجع به اصلاح ماده (۵۳) قانون مرتکبین قاچاق و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۲۷/۰۴/۱۳۶۱
- قانون جمع آوری و فروش کالای متروکه قاچاق و ضبط کالای قاچاق بلاصاحب و صاحب متواری مصوب ۱۱/۱۱/۱۳۶۱

- قانون نحوه اجرای اصل (۴۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب مرداد ماه ۱۳۶۳
- قانون تشدید مجازات مرتکبان و گرانفروشان و قانون منع خرید و فروش کوبین کالاهای اساسی مصوب ۲۳/۰۱/۱۳۶۷
- قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام
- قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و واردکنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس مجعول مصوب ۱۹/۰۱/۱۳۶۸
- قانون شمول اجرای قانون نحوه اجرای اصل (۴۹) قانون اساسی در مورد ثروت های ناشی از احتکار و گرانفروشی و قاچاق مصوب ۲۹/۱۱/۱۳۶۸
- آئین نامه اجرایی ماده (۳۱) قانون تاسیس سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی مصوب ۱۳۷۰؛ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام
- قانون منع اخذ پورسانت در معاملات خارجی مصوب ۲۷/۰۴/۱۳۷۲
- قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب ۱۱/۱۰/۱۳۷۲
- تصویب نامه هیات وزیران در مورد تعیین حدود و مقررات استفاده از ارز و ... به شماره ۶۱۲۱۲ مورخ ۲۷/۰۲/۱۳۷۳
- قانون اصلاح ماده (۱) قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۲۹/۱۲/۱۳۱۲ و اصلاحیه های بعدی آن مصوب ۲۹/۱۲/۱۳۵۳ مصوب مجتمع تشخیص مصلحت نظام

و موادی از قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵؛ قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۳۰/۰۳/۱۳۶۷

- قانون الحاق یک بند و یک تبصره به ماده (۱) قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ و اصلاح تبصره (۱) ماده (۲) آن مصوب ۱۴/۱۰/۱۳۸۴
- قانون اصلاح تبصره (۱) ماده (۱۳۸) قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ و الحاق ۳ تبصره به آن مصوب ۲۴/۰۳/۱۳۸۵
- قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۰۲/۱۱/۱۳۸۶
- قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۳۰/۰۷/۱۳۸۷
- قانون مجازات جرائم رایانه ای مصوب خرداد ۱۳۸۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ بند ۲ ماده (۱۰۹) و تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اصلاح قانون اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۸۴ شامل دو ماده (عباس زاده، ۱۳۹۸: ۳۸۵).

بخش هفتم: سیاست جنایی در قبال پیشگیری جرائم اقتصادی در محیط داخلی

بند اول: حفاظت از اسرار تولیدی، تجاری و بازرگانی

حفاظت از اسرار باید موضوع یک دستورالعمل اختصاصی قرار گیرد، به گونه ای که آمار تعداد کسانی که دسترسی به این داده ها دارند به حداقل ممکن کاهش یابد. با توجه به اینکه عمده این افراد، تحصیلات حقوقی و به ویژه حقوق کیفری ندارند، با تنظیم قراردادی بر تعهد آنان به حفظ و نگهداری این داده ها، در حین کار و نیز پس از دوره کاری، تصریح و قید شود، انتشار این داده ها به غیر، موجب مسئولیت کیفری و نیز حقوقی خواهد شد.

بند دوم: استخدام نیروی انسانی

استخدام نیروی انسانی یکی از کلیدی ترین تدابیر پیشگیرانه و حمایتی شرکت در برابر جرائم اقتصادی است. با بررسی اخبار رسانه های نوشتاری به خوبی می توان فهمید که عمده متهمین پرونده های مجرمانه مختلف مرتبط با شرکت، اعضای اخراج شده یا تنبیه شده شرکت هستند. لذا در هنگام استخدام باید بررسی دقیقی از گذشته حرفه ای و پیشینه متقاضی صورت پذیرد (حسینی، ۱۳۸۳، ص ۴۵).

بند سوم: تغییر دوره ای پست

برخی از افراد تغییر دوره های پست در یک شرکت هم مفید و هم ضروری است. در واقع این به معنای بی اعتمادی به کارکنان نیست و در اهمیت نقش اعتماد در کارآمدی کارکنان نیز تردید نیست لیکن این اعتماد باید به نحو زیرکانه ای محدود شود (حسینی، ۱۳۸۳، ص ۴۹).

بند چهارم: نظام مند کردن مدیریت واحد

ایجاد انگیزه برای نیروی انسانی شرکت به عنوان منبع سرمایه و نیز اتخاذ تدابیر لازم جهت پیشگیری از انجام فعالیت هایی که به مدیون و در نهایت ورشکسته شدن شرکت می انجامد، جهت تضمین حفظ سرمایه اولیه و نیز پیش بینی اقدامات لازم برای زمان مقروض شدن احتمالی، از عهده یک مدیریت نظام مند بر می آید. البته برخی از این اقدامات مانند ممنوعیت انعقاد برخی قراردادها در هر شرایط یا اعطای تسهیلات با ریسک بالا توسط شرکت یا بانکی که سرمایه کافی ندارد در قانون پیش بینی شده است (دانشور ثانی، ۱۳۸۲، ص ۷۸).

بخش هشتم: سیاست جنایی در قبال پیشگیری جرائم اقتصادی در محیط خارجی

بند اول: تحقیق درباره طرف های معامله

واحدهای مختلف شرکت که مسئول معاملات و رابط بیرون از شرکت هستند باید اطلاعات لازم را در خصوص طرفهای تجاری که قرار است در آینده قراردادی با آنها منعقد یا خدماتی ارائه شود استخراج کنند. اطلاعاتی در زمینه میزان تقید آن شرکت به رعایت اخلاق حرفه ای در محیط کسب و کار، بانکی که مهم ترین حساب های آنان در آنجا فعال است، بحران هایی که آن شرکت ممکن است در آینده با آن مواجه شود.

بند دوم: حفاظت از شبکه های رایانه ای

امروزه این نوع حمایت نه تنها مفید، بلکه لازم است. در اینجا مجموعه ای از تدابیر حمایتی که شامل رفتار کاربران و رمزگذاری نیز می شود مدنظر است. در واقع این سیستم را نباید صرفاً به رمزگذاری و نصب نرم افزارهای ضد ویروس بسنده کرد، بلکه باید تعلیمات لازم به کاربران در زمینه چگونگی حفاظت از سیستم، چه به صورت فنی و چه نرم افزاری مانند معدوم نمودن قطعات غیر ضرور و تخریب شده، ارائه شود.

بند سوم: رعایت هنجارها و مقررات کنوانسیون های بین المللی مرتبط

رعایت مقررات کنوانسیون های بین المللی مانند کنوانسیون بین المللی سازمان ملل برای مبارزه با فساد، مشهور به کنوانسیون مریدا، مصوب ۲۰۰۳، کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی مصوب سال ۲۰۰۰، و نیز کنوانسیون های مربوط به حمایت از محیط زیست نه تنها به تضمین حسن کارکرد بازار و حمایت از محیط زیست می انجامد، بلکه در عمل اقدامی پیشگیرانه برای خود شرکت در برابر تعرضات احتمالی یا فعالیت های مجرمانه مانند ارتشا، تأسیس شرکت های واهی، جرائم سازمان یافته محسوب خواهد شد زیرا شیوه رفتار و فعالیت

شرکت با توجه به انتشار این خصوصیات، می تواند بسته به شرایط، شرکت را از تعرضات احتمالی مصون نگه داشته یا آن را در معرض سیل و آماج حملات مجرمانه قرار دهد.

نتیجه گیری

حقوق اقتصادی، بر مبنای نیازهای جدید و با توجه به کاربرد قواعد حقوقی شکل گرفته است. این رشته حقوقی از مجموعه قواعد و عرف های حقوقی، ساختارها، تشریفات، نهادها و روش هایی تشکیل یافته که پاسخگوی افزایش قابل ملاحظه نفوذ سیستم اقتصادی در جوامع امروزی است. حقوق اقتصادی، با به کارگیری اصول و قواعد حقوقی، زمینه قانونمند شدن موضوعات مهم اقتصادی نظیر قیمت کالا و خدمات، سرمایه گذاری خارجی، ارز، دستمزد، صادرات و واردات، بانک، بیمه، اوراق بهادار، اعتبار، مالیات ها، رقابت، تولید، توزیع، مصرف و بسیاری از عناوین دیگر اقتصادی را فراهم می سازد. حقوق اقتصادی، در بسیاری از موارد آمرانه و مداخله جو است. این رشته حقوقی، با تمایل به وضع قواعد آمرانه، با نظم عمومی ارتباطی نزدیک داشته و قواعد آن در بسیاری از موارد دارای اوصاف قواعد حوزه حقوق عمومی است. حقوق اقتصادی، تنظیم کننده تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات است. حقوق اقتصادی، به کمک دولت (حاکمیت) و به همراه ابتکارات بخش خصوصی با سازمان بخشیدن به جامعه، اداره کننده زندگی اقتصادی و به خصوص تولید و گردش ثروت است. ایجاد تعادل در حوزه های تولید، توزیع، مبادلات و مصرف، نقطه اشتراک قابل توجه حقوق و اقتصاد است. نظام حقوقی به کمک حقوق اقتصادی پدیده های جدید اقتصادی را درک کرده و ضمن نظم بخشیدن به روابط در این زمینه، سعی بر ایجاد تعادل در روابط اقتصادی دارد. با این نگاه، حقوق اقتصادی، عامل ایجاد نظم و تعادل در امور حقوقی و سیاست اقتصادی خواهد بود. جرائم اقتصادی یکی از آسیب های مهمی است که امنیت اقتصادی کشورها را مورد تهدید قرار میدهد. جرائم اقتصادی با زنجیره ای از جرائم دیگر در ارتباط است؛ جرایمی از قبیل ارتشاء، تطهیر درآمدهای نامشروع با پولشویی، جعل اظهار نامه های گمرکی یا مالیاتی و در حالت سازمان یافته ایجاد اختلال در نظام اقتصادی که هر یک به نوبه خود قدرت فراوانی

در تخریب منافع ملی و سرمایه های اجتماعی دارد. پول های باد آورده، به هم ریختن توازن اقتصادی، فرار سرمایه و به هم زدن برنامه های مدیران و مسئولان برای کنترل سلامت و امنیت اقتصادی و ... وجه مشترک همه انواع جرائم اقتصادی است. به همین دلیل در سرتاسر دنیا، دولت ها در صدد شناسایی علل و عوامل واقعی وقوع جرائم اقتصادی بوده تا با وضع مقرراتی در این زمینه، به حمایت از نظم و امنیت اقتصادی برخیزند. جرائم اقتصادی ارتباط تنگاتنگ با نوع سیاست جنایی حاکم و نوع آن دارد، چنانکه اشکال بزهکاری مرتبط با چرخه های مختلف نظام اقتصادی (تولید، توزیع، حمل و نقل و ...) و فضای کسب و کار بر اساس نوع نظام سیاسی - اقتصادی حاکم تغییر پیدا می کند.

منابع و مآخذ

الف) کتب

- اردبیلی، محمد علی. (۱۳۹۲). حقوق جزای عمومی، ج ۲، تهران: میزان
- باقرزاده، احد. (۱۳۸۳). جرائم اقتصادی و پول شویی، تهران، انتشارات مجد.
- پردال، ژان. (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه های کیفری، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران: انتشارات سمت.
- تسلیمی، محمد. (۱۳۸۶). تحلیل فرآیندی خط مشی گذاری و تصمیم گیری، تهران، سمت.
- حسینی، سید محمد. (۱۳۸۶). سیاست جنایی (مفاهیم - مدل ها) مجله کانون وکلای دادگستری، شماره ۱۱، تابستان.
- حسینی، سید محمد. (۱۳۸۳). سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول.
- دانش، تاج زمان. (۱۳۷۲). حقوق زندانیان و علم زندان ها، چاپ دوم.
- ساکی، محمدرضا. (۱۳۹۱). حقوق کیفری اقتصادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات جنگل جاودانه
- شامبیاتی، هوشنگ. (۱۳۷۶). حقوق کیفری اختصاصی، انتشارات ژوبین.
- طیار، آذربانو. (۱۳۸۰). سیاست جنایی ایران در زمینه مواد مخدر، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، مجتمع آموزش عالی قم.
- قیاسی، جلال الدین. (۱۳۸۵). مبانی سیاست جنایی حکومت اسلامی، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ نخست
- گسن، رمون. (۱۳۸۸). تحولات سیاست جنایی دموکراسی های غربی: مطالعه سیاست جنایی فرانسه. ترجمه شهرام ابراهیمی، در تازه های علوم جنایی، زیر نظر علی حسین نجفی ابرندآبادی، جلد ۱، تهران: نشر میزان

- گلدوزیان، ایرج. (۱۳۸۶). حقوق جزای اختصاصی، چاپ سیزدهم، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- لازرژ، کریستین. (۱۳۸۲). درآمدی به سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان، بهار، چاپ اول.
- مارتی، میری دلماس. (۱۳۸۱). نظام های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان، پائیز، چاپ اول، جلد نخست
- مهدوی پور، اعظم. (۱۳۹۲). تعقیب و تحقیق جرائم اقتصادی؛ روشها و ویژگیها. علوم جنایی مجموعه مقاله های تازه های علوم جنایی)، کتاب دوم، تهران: میزان
- میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۷۷). تحلیل مبانی حقوق جزا، تهران: نشر میزان
- نورزاد، مجتبی. (۱۳۸۹). جرائم اقتصادی در حقوق کیفری ایران. چاپ اول، انتشارات جنگل جاودانه
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین. (۱۳۸۲). از سیاست کیفری تا سیاست جنایی، دیباچه درآمدی به سیاست جنایی، تهران، نشر میزان، بهار، چاپ اول

ب) مقالات و پایان نامه ها

- حبیب زاده، محمدجعفر. (۱۳۸۳). آسیب شناسی نظام عدالت کیفری. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره بیست و یکم، شماره دوم.
- دانشور ثانی، رضا. (۱۳۸۲). جرائم اقتصادی، پایان نامه کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی
- کریمی، مهدی. (۱۳۸۵). رویکرد حقوق جزا نسبت به مقابله با اخلاص در نظام اقتصادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم
- محسن پور، مریم. (۱۳۹۲). اختلاس در بخش خصوصی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز واحد بین الملل.

- نجفی ابرند آبادی، علی حسین. (۱۳۸۵). تحلیل جرم شناختی جرائم اقتصادی، ماهنامه تعالی حقوق، سال اول، بهمن
- هاشمی شاهرودی، آیت الله سید محمود. (۱۳۸۶). زمینه های ساختاری فساد اقتصادی در ایران و راهکارهای مقابله با آن. مجله حقوقی دادگستری، شماره ۱۸.